

Інформація про новели законодавства про освіту»

1. Особливості навчального процесу та здобуття освіти згідно з новим Законом України «Про освіту».

28 вересня 2017 року набув чинності новий Закон України «Про освіту», який регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

У законі з'являється поняття видів освіти: формальної, неформальної та інформальної.

Формальна – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Неформальна – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

Інформальна освіта (самоосвіта) передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством (статті 8, 9 Закону).

Також, Законом передбачено, що особа має право здобувати освіту в різних формах або поєднуючи їх.

Основні форми здобуття освіти:

- інституційна (очна, заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна, педагогічний патронаж, на робочому місці);
- дуальна.

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору (частина Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти (стаття 9 Закону).

Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства.

Поки не зовсім зрозуміло, чим сімейне навчання на практиці відрізнятиметься від екстернату.

Згідно з законом, екстернатна форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюються відповідно до законодавства (частина шоста статті 9 Закону).

Відповідно до частини четвертої статті 12 Закону початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року.

З цього формулювання можна зробити висновок, що все ж можна буде йти до школи в 6 або 7 років.

Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти з іншого віку, а тривалість здобуття ними початкової та базової середньої освіти може бути подовжена з доповненням освітньої програми корекційно-розвитковим складником (частина п'ята статті 12 Закону).

В усіх школах вчитимуться тепер 12 років.

Для тих, хто розпочне навчання 2018 року й пізніше, тривалість здобуття повної середньої освіти становитиме 12 років.

Для тих, хто вже навчається, тривалість поки що не зміниться – 11 років.

Законом передбачено такі рівні повної загальної середньої освіти:

- початкова освіта тривалістю чотири роки (1-4 клас);
- базова середня освіта тривалістю п'ять років (5-9 клас);
- профільна середня освіта тривалістю три роки (10-12 клас).

Навчання учнів за програмами 12-річної середньої освіти починається:

- для початкової освіти - з 1 вересня 2018 року;
- для базової середньої освіти - з 1 вересня 2022 року;
- для профільної середньої освіти - з 1 вересня 2027 року.

Чітко визначено, що з 1 вересня 2027 року строк здобуття профільної середньої освіти усіма здобувачами освіти становить три роки (пункт 3 прикінцевих та перехідних положень Закону).

Стаття 7 Закону чітко визначає, що мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова.

При цьому зазначається, що "в закладах освіти відповідно до освітньої програми можуть викладатися одна або декілька дисциплін двома чи більше мовами – державною мовою, англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу» (частина четверта статті 7 Закону).

Офіційні мови Європейського Союзу – це не тільки англійська, німецька й французька, а ще й румунська, угорська, болгарська, польська, чеська, іспанська, італійська, шведська, грецька, данська, естонська, ірландська, латиська, литовська, мальтійська, нідерландська, португальська, словацька, словенська, фінська, хорватська.

Особам, які належать до національних меншин, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини.

Це право реалізується шляхом створення відповідно до законодавства окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідної національної меншини поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою.

Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, гарантується право на вивчення мови відповідних корінного народу чи національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства.

Тобто, якщо дитина належить до національної меншини, у садочку й початковій школі вона може вивчати своєю мовою якусь кількість предметів (імовірно більшість).

А з 5 класу, якщо йдеться по офіційну мову ЄС – одну або декілька дисциплін (що таке «декілька» – питання дискусійне). А якщо не йдеться, то лише мову й літературу своєї меншини. Російської, наприклад.

Як саме здійснюватиметься перехід від навчання мовою нацменшини в садочку до навчання українською з 5 класу, ще має бути визначено. Можна припустити, що кількість предметів, які викладаються українською мовою, буде поступово збільшуватися.

При цьому вказується, що особи, які належать до корінних народів, національних меншин України і розпочали здобуття загальної середньої освіти до 1 вересня 2018 року, до 1 вересня 2020 року продовжують здобувати таку освіту відповідно до правил, які існували до набрання чинності новим законом "Про освіту", з поступовим збільшенням кількості навчальних предметів, що вивчаються українською мовою (підпункт 18 пункту 3 прикінцевих та перехідних положень Закону).

Новим законом не передбачено спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням певних предметів з 1 класу.

Здобуття загальної середньої освіти забезпечують:

- початкова школа – заклад освіти I ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує початкову освіту (1 – 4 клас); (стаття 9 Закону).

- гімназія – заклад середньої освіти II ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує базову середню освіту (5 – 9 клас);

- ліцей – заклад середньої освіти III ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує профільну середню освіту (10 – 12 клас).

У системі спеціалізованої освіти здобуття загальної середньої освіти забезпечують:

- спеціалізована мистецька школа (школа-інтернат) - заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів мистецького профілю;

- школа – інтернат (ліцей-інтернат) спортивного профілю - заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання);

- професійний коледж (коледж) спортивного профілю - заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання);

- професійний коледж (коледж) культурологічного або мистецького спрямування - заклад спеціалізованої освіти, який забезпечує здобуття професійної мистецької освіти;

- військовий (військово-морський) ліцей, ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою - заклад спеціалізованої освіти II-III або III ступенів військового профілю для дітей з 13 років; (стаття 9 Закону);

- науковий ліцей, науковий ліцей-інтернат - заклад спеціалізованої освіти II-III або III ступеня наукового профілю.

Крім того, для здобуття повної загальної середньої освіти дітьми певних категорій передбачені такі заклади освіти:

- спеціальна школа - заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку;

- санаторна школа - заклад загальної середньої освіти з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування;

- школа соціальної реабілітації - заклад загальної середньої освіти для дітей, які відповідно до рішення суду потребують особливих умов виховання;

- навчально-реабілітаційний центр - заклад загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку.

В законі зазначається також, що здобуття загальної середньої освіти можуть забезпечувати заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інші заклади освіти, зокрема міжшкільні ресурсні центри (міжшкільні навчально-виробничі комбінати), що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти.

Відповідно до частини першої статті 20 Закону Заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків така група або клас утворюється в обов'язковому порядку.

Щоб допомогти таким дітям у навчанні, до штату закладу освіти вводиться посада асистента вчителя.

Діти з особливими освітніми потребами навчаються за індивідуальною програмою розвитку з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Особи з порушеннями фізичного, психічного, інтелектуального розвитку і сенсорними порушеннями забезпечуються у закладах освіти допоміжними засобами для навчання.

Вказується також, що будівлі, споруди і приміщення закладів освіти повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають утворити інклюзивно-ресурсні центри з метою забезпечення реалізації права на освіту та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

Закон передбачає створення освітнього округу та опорного закладу освіти.

Освітній округ – це сукупність закладів освіти (їхніх філій), у тому числі закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури і спорту, що забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території.

Опорний заклад освіти – це заклад загальної середньої освіти, що має зручне розташування для підвезення дітей з інших населених пунктів, забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну і навчально-методичну базу та спроможний забезпечувати на належному рівні здобуття профільної освіти.

При цьому учні, які проживають у сільській місцевості і потребують підвезення до закладу освіти і у зворотному напрямку, забезпечуються таким підвезенням за кошти місцевих бюджетів, у тому числі із забезпеченням доступності відповідного транспорту для осіб з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення (частина четверта статті 13 Закону).

Оскільки до опорної школи багатьом дітям із навколишніх сіл доведеться їхати в інші населені пункти, законом передбачено створення так званих філій закладу освіти, які не є окремими юридичними особами (частина третя статті 13 Закону)

У філіях можна буде здобути не лише початкову, але й базову середню освіту (до 9 класу включно).

Кожна особа має право здобувати початкову та базову середню освіту в закладі освіти (його філії), що найбільш доступний та наближений до місця проживання особи».

При цьому, якщо в селі мало дітей певного віку, у початковій школі дозволяється створювати різновікові класи:

Початкова школа може забезпечувати здобуття початкової освіти дітьми (незалежно від їх кількості) одного або різного віку, які можуть бути об'єднані в один або в різні класи (групи).

Освітній процес у такій школі може організовуватися одним чи кількома вчителями або в будь-якій іншій формі, яка є найбільш зручною та доцільною для забезпечення здобуття дітьми початкової освіти відповідно до стандарту початкової освіти.

2. Взаємовідносини закладів освіти з органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

До органів управління у сфері освіти згідно новим Законом належать:

- Кабінет Міністрів України;
- центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти;
- постійно діючий колегіальний орган у сфері забезпечення якості вищої освіти;
- державні органи, яким підпорядковані заклади освіти;
- Верховна Рада Автономної Республіки Крим;

- Рада міністрів Автономної Республіки Крим;
- органи місцевого самоврядування.

Таким чином, з переліку органів управління у сфері освіти виключено місцеві органи виконавчої влади. Разом з тим, оскільки місцеві державні адміністрації виконують повноваження, делеговані місцевою радою, варто звернути увагу на повноваження останніх.

Так, за новим Законом органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також створені ними управління освітою (якщо вони будуть створені) позбавляються таких повноважень, які вони мали за попереднім Законом «Про освіту» (стаття 14 Закону України «Про освіту», частина третя статті 37 Закону України «Про загальну середню освіту», частина друга статті 19 Закону України «Про дошкільну освіту»):

- організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;
- контроль виконання вимог щодо навчання дітей у навчальних закладах;
- управління навчальними закладами, що є комунальною власністю;
- координація дій педагогічних, виробничих колективів, сім'ї, громадськості з питань навчання і виховання дітей;
- контроль за дотриманням вимог щодо змісту, рівня і обсягу освіти;
- участь у розробленні та реалізації варіативної складової змісту загальної середньої освіти;
- добір, призначення на посаду та звільнення з посади педагогічних працівників державних і комунальних дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів (залишилося лише стосовно керівників закладів освіти).

Контроль за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів у сфері дошкільної освіти, обов'язкове виконання Базового компонента дошкільної освіти всіма дошкільними навчальними закладами (передано до повноважень Центральних органів виконавчої влади із забезпечення якості освіти).

Відповідно до статті 66 Закону органи місцевого самоврядування:

- відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, забезпечення доступності освіти;
- планують та забезпечують розвиток мережі закладів освіти;
- мають право засновувати заклади освіти, а також реорганізовувати та ліквідовувати їх;
- забезпечують рівні умови для розвитку закладів освіти всіх форм власності;
- забезпечують гуртожитками та/або перевезенням здобувачів профільної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, які навчаються не за місцем проживання (обласні ради);
- закріплюють за закладами початкової та базової середньої освіти територію обслуговування (районні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад);
- забезпечують та фінансують підвезення учнів і педагогічних працівників до закладів початкової та базової середньої освіти і у зворотному напрямку (у разі потреби – транспортними засобами, пристосованими для перевезення осіб, які пересуваються на кріслах колісних).

Органи місцевого самоврядування також можуть бути засновниками закладів освіти.

Відповідно до статті 25 нового Закону «Про освіту»: засновник закладу освіти або уповноважена ним особа:

- затверджує установчі документи закладу освіти, їх нову редакцію та зміни до них;

- укладає строковий трудовий договір (контракт) з керівником закладу освіти, обраним (призначеним) у порядку, встановленому законодавством та установчими документами закладу освіти;

- розриває строковий трудовий договір (контракт) з керівником закладу освіти з підстав та у порядку, визначених законодавством та установчими документами закладу освіти;

- затверджує кошторис та приймає фінансовий звіт закладу освіти у випадках та порядку, визначених законодавством;

- здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю закладу освіти;

- здійснює контроль за дотриманням установчих документів закладу освіти;

- забезпечує створення у закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування;

- здійснює контроль за недопущенням привілеїв чи обмежень (дискримінації) за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

- реалізує інші права, передбачені законодавством та установчими документами закладу освіти.

Засновник або уповноважена ним особа не має права втручатися в діяльність закладу освіти, що здійснюється ним у межах його автономних прав, визначених законом та установчими документами.

Засновник або уповноважена ним особа може делегувати окремі свої повноваження органу управління закладу освіти та/або наглядовій (підкувальній) раді закладу освіти.

Засновник має право створювати заклад освіти, що здійснює освітню діяльність на кількох рівнях освіти.

Засновник закладу освіти зобов'язаний:

- забезпечити утримання та розвиток матеріально-технічної бази заснованого ним закладу освіти на рівні, достатньому для виконання вимог стандартів освіти та ліцензійних умов;

- у разі реорганізації чи ліквідації закладу освіти забезпечити здобувачам освіти можливість продовжити навчання на відповідному рівні освіти;

- забезпечити відповідно до законодавства створення в закладі освіти безперешкодного середовища для учасників освітнього процесу, зокрема для осіб з особливими освітніми потребами.

Звідси випливає, що засновник не має повноважень втручатися в освітню діяльність, вирішення питань організації освітнього процесу, кадрові питання (крім призначення та звільнення керівника закладу).

Підсумовуючи викладене: законодавство не передбачає і не заважає органам місцевого самоврядування створювати відділи, департаменти чи інші структурні підрозділи, що будуть опікуватися проблемами розвитку освіти у відповідних областях, районах містах тощо. Але ці підрозділи не будуть мати повноважень втручатися в освітню, кадрову, організаційну роботу закладів освіти.

Заступник керівника апарату – начальник юридичного відділу Є. Палій